

Jihočeská universita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra praktické teologie

Bakalářská práce

PROBLEMATIKA BEZBARIÉROVOSTI KULTURNÍCH
PAMÁTEK Z POHLEDU JEJICH VLASTNÍKA.

Na příkladu jihočeských památek
ve státním, církevním a osobním vlastnictví

Vedoucí práce: Mgr. Michal Opatrný, Dr. theol.

Autor práce: Lenka Kovářiková

Studijní obor: Sociální a charitativní práce, kombinované studium

Ročník: 3. ročník

2009

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/ 1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

4. června 2009

.....
Lenka Kovářiková

Děkuji vedoucímu své bakalářské práce Mgr. Michalovi Opatrnému, Dr. theol. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

ÚVOD	6
1. INTEGRACE	8
1.1. Význam integrace tělesně postižených	8
1.2. Integrace tělesně postižených v České republice	9
1.3. Uspokojování potřeb.....	11
1.4. Shrnutí.....	12
2. BEZBARIÉROVOST OBJEKTŮ	13
2.1. Zásady pro bezbariérovost objektů.....	13
2.2. Rehabilitační inženýring	14
2.2.1. Mobilní pomůcky	14
2.2.2. Imobilní pomůcky	15
2.3. Shrnutí.....	16
3. LEGISLATIVA	17
3.1. Mimořádné výhody.....	17
3.2. Příspěvek na péči	17
3.3. Zákony pro stavební úpravy.....	20
3.4. Postup vlastníka při rekonstrukci kulturní památky	22
3.5. Shrnutí.....	24
4. VÝZKUM	25
4.1. Cíl výzkumu	25
4.1.1. Metoda výzkumu – polostrandardizovaný rozhovor	25
4.2. Státní památky	25
4.2.1. Zámek Jindřichův Hradec	25
4.2.2. Státní zámek Třeboň.....	27
4.2.3. Vyhodnocení rozhovorů – státní památky	28
4.3. Církevní památky	29
4.3.1. Klášter Božího Milosrdenství Nové Hrady.....	29
4.3.2. Klášter Milevsko	29
4.3.3. Vyhodnocení rozhovorů – církevní památky.....	30
4.4. Soukromé památky	31

4.4.1 Zámek Orlík nad Vltavou	31
4.4.2 Zámek Dub	31
4.4.3 Vyhodnocení rozhovorů – soukromé památky	32
4.5 Srovnání získaných informací	32
5. DISKUSE.....	34
ZÁVĚR.....	35
Seznam literatury	37
Seznam příloh	40
Přílohy	41
ABSTRAKT	46
ABSTRAKT	47

ÚVOD

Téma problematiky bezbariérovosti kulturních památek jsem si vybrala, protože se již dlouhou dobu pohybuji mezi lidmi s tělesným postižením. Jejich pohyb je vázán především na invalidní vozík. Vzhledem k jejich zájmu o naše kulturní památky mne zajímalo, jak jsou pro ně tyto památky přístupné.

Cílem mé práce bylo zjistit, jestli na zpřístupnění památek pro osoby se sníženou pohyblivostí má zásadní vliv forma jejich vlastnictví, tedy jak se staví k problematice bezbariérovosti stát, církev a soukromý vlastník. Jaké kroky musí vlastník učinit, pokud se rozhodne pro zavedení bezbariérové trasy a co nejvíce brání masivnějšímu zpřístupnění památek.

Pro svůj výzkum jsem náhodně zvolila šest kulturních památek v jižních Čechách. Zkoumala jsem dvě památky státní, dvě soukromé a dvě církevní. Hlavní použité metody byly polostandardizované rozhovory s majiteli nebo správci památky a analýza odborné literatury.

Při vypracovávání teoretické části jsem se setkala s problémem relativně málo rozsáhlé literatury. Většina se zabývá popisem požadavků na bezbariérovost objektů či popisem přístupnosti jednotlivých památek. Jako výchozí literaturu pro zjištění přístupnosti památek jsem zvolila knihu „Jak dobýt hrad: památky takřka bez bariér“, kterou vydal Národní památkový ústav v roce 2007. Přestože některé uvedené údaje neodpovídají skutečnosti, jak dokládám v kapitole číslo čtyři, jedná se prakticky o jediného aktuálního průvodce po památkách pro tělesně postižené.

Bakalářská práce je členěna do čtyř kapitol. Tři kapitoly jsou věnované teoretické části, ve které se zabývám integrací tělesně postižených, rehabilitačním inženýringem a zejména legislativou, která se k problematice bezbariérovosti a integrace vztahuje. Závěrečná kapitola je věnována výzkumu, ve kterém je popsán, jak se zpřístupnění prohlídkových tras pro tělesně postižené řeší na

konkrétních hradech, zámcích a kláštorech v Jižních Čechách. Zaměřila jsem se zejména na identifikaci rozdílů z hlediska typu vlastníka objektu a publicitu bezbariérových tras.

Velké poděkování patří správcům a majitelům památek, kteří mi ochotně zodpovídali mé otázky.

1. INTEGRACE

1.1. Význam integrace tělesně postižených

Tělesně postižení v každodenním životě naráží na spousty překážek, které je třeba nejen fyzicky, ale především v postojích „většinové“ společnosti měnit.

V obecném pojmu integrace (viz. příloha I) jde o přirozené začlenění znevýhodněných lidí a vytváření pro ně rovných podmínek jak ve vzdělávání, práci, tak i v možnosti kulturního vyžití. Proces integrace se stále vyvíjí. „Sociální tlak, který vede k přijímání určitých postojů členy společnosti, nepůsobí pouze na jedince zdravé, či neodlišující se, ale samozřejmě působí i na postižené. Ti jsou očekáváním okolí vedeni k akceptaci role, která je jim přisouzena, jsou nuceni přijímat svou odlišnost a to způsobem, jak ji společnost chápe. Tím se paradoxně stávají ve společnosti tím přijatelnější, čím více svou odlišnost potvrzují. Zároveň však toto zařazení určuje chování společnosti k nim, působení je tedy vzájemné a je prakticky tento okruh očekávání a reakci na ně přerušit nemožné.“¹

Pohybové omezení člověka vede i ke změně v oblasti vnímání. „Tělesné postižení postihuje člověka v celé jeho osobnosti. Motorika, vnímání, kognice a emoce jsou od sebe neoddělitelné a vzájemně propojené. Tělesná motorika může být postižena jen mírně, při těžším motorickém postižení jsou však pohybové možnosti člověka omezeny podstatně.“²

Tělesné postižení je každopádně velké ztížení životní situace. Díky stále se zdokonalujícímu rehabilitačnímu inženýringu a jiným dalším pomůckám se vyhlídky hendikepovaných na „normální“ život bez bariér značně zlepšily.

¹VÁGNEROVÁ, M., HADJ MOUSSOVÁ, Z. ŠTECH, S. *Psychologie handicap: handicap jako psychosociální problém*, s. 9 – 10.

²VÍTKOVÁ, M. *Integrativní speciální pedagogika*, s. 172.

Hlavní význam integrace je především v tom, že přestože některé tělesné vady nemůže vyřešit žádný lékařský zákrok, jsou stále možné změny v prostředí, ve kterém se hendikepovaný pohybuje. Osobnostní vývoj jedince je stejný jak u zdravých, tak i u hendikepovaných lidí. Je proto důležité poskytovat hendikepovaným stejný okruh podnětného prostředí, v jakém se pohybují jejich zdraví spoluobčané. Zpřístupnění kulturních památek zcela jistě do tohoto okruhu patří.

1.2 Integrace tělesně postižených v České republice

Jako první se u nás pokusil o integraci František Bakule v době svého působení v Jedličkově ústavu v letech 1913 až 1918. Dal integraci konkrétní formu a začal se pokoušet ji praktikovat. Tyto pokusy integrace nazýval „koedukací“. První koedukace byla zaměřena na tělesně postižené děti s tělesně postiženými dospělými. Druhým stupněm byla koedukace postižených dětí s dětmi fyzicky zdravými, které byly sociálně ohrožené.³

První typ Bakulových pokusů probíhal i jako součást léčebné metody, kterou později pojmenoval Rudolf Jedlička jako „komplexní rehabilitační péče“. Za tuto koedukaci musel Bakule bojovat. Musel dokázat veřejnosti, že dospělí postižení neohrožují mravní výchovu dětí. Podařilo se mu dokázat, že toto propojení je přínosem pro obě skupiny. Děti získaly v dospělých starší kamarády. Dospělí většinou přicházeli do Jedličkova ústavu jako váleční invalidé. Někteří trpěli tzv. rentovou psychózou, což byl psychický stav, kdy válečný invalida rezignuje na návrat do aktivního společenského života. Děti jim tuto psychózu pomáhaly odbourávat a byly pro ně instruktory, ale i příklady, jak je důležitá vůle žít a být prospěšný.⁴

³ Srov. VOCÍLKA, M. *Integrace sociálně a zdravotně handicapovaných a ohrožených dětí do společnosti*, s. 24.

⁴ Srov. VOCÍLKA, M. *Integrace sociálně a zdravotně handicapovaných a ohrožených dětí do společnosti*, s. 31.

Tato zkušenost přispěla k tomu, že se Bakule pustil do druhého typu koedukace, který je již pravou formou integrace.⁵ Do Jedličkova ústavu začaly chodit zdravé děti. Tato koedukace ovšem způsobila, že se Bakule rozešel Jedličkou a založil si vlastní ústav, kde se mu tato koedukace podařila. Než ji začal prosazovat ve vlastním ústavě, tak tuto alternativu vyzkoušel v Pražské osadě dětské v Havlíčkově Brodě, kam byl vyslán se svými svěřenci roku 1918. I přes některé komplikace Bakule u dětí velmi uspěl. Vytvořil se tam přirozený vztah mezi nepostiženými a postiženými dětmi, které se vzájemně obohatily, a naučily něčemu novému. Toto byl zajímavý počátek integračního procesu.⁶

V následných dobách především v období socialistického státu byla problematika hendikepovaných lidí úmyslně potlačovaná na okraj zájmu. Docházelo k izolaci hendikepovaných lidí v různých ústavech a institucích, aby tito lidé nebyli na „očích“ zdravé veřejnosti. Tyto ústavy a instituce byli zakládány především v pohraničních oblastech, které byly málo osídlené.

Změna začala přicházet v roce 1989. V posledních 10-ti letech nastal v naší společnosti velký obrat a posun v názorech na hendikepované lidi. Už nejsou, nebo ne tak často, stigmatizováni předsudky, jak to bylo dříve. Jsou integrováni jak do škol, zaměstnání, sportu, ale i do kulturního života. Velkou měrou k tomu mimo jiné přispěl nový zákon o sociálních službách (č. 108/2006 Sb.), mezinárodní úmluvy jako jsou například Všeobecné deklarace lidských práv (1948), mezinárodní úmluvy o hospodářských, sociálních a kulturních právech, Mezinárodní úmluvy o občanských a politických právech, Úmluvy o pracovní rehabilitaci a zaměstnávání invalidů, Úmluvy právech dítěte.⁷

⁵ Srov. VOCÍLKA, M. *Integrace sociálně a zdravotně handicapovaných a ohrožených dětí do společnosti*, s. 43.

⁶ Srov. VOCÍLKA, M. *Integrace sociálně a zdravotně handicapovaných a ohrožených dětí do společnosti*, s. 30.

⁷ Srov. ŠESTÁKOVÁ, I. *Habilitační přednášky. Sociální aspekty integrace handicapovaných do společnosti*, s. 10.

Komise pro sociální rozvoj hospodářské a sociální rady OSN ve spolupráci se specializovanými agenturami, nevládními organizacemi zpracovaly Standardní pravidla pro vyrovnání příležitosti pro osoby se zdravotním postižením, která byla schválena Valným shromážděním OSN 28. října 1993. Pravidlo 10 této úmluvy se týká kultury:

- Státy zajistí, aby se osoby se zdravotním postižením zapojily do kulturního dění a mohly se účastnit kulturních aktivit na základě rovnosti.
- Státy by měly zajistit, aby osoby se zdravotním postižením měly možnost využít svůj tvůrčí, umělecký a intelektuální potenciál nejen pro svůj vlastní prospěch, ale i pro obohacení jejich komunity, ať už venkovské, nebo městské.
- Státy by měly pomoci prosadit přístupnost a dostupnost míst pro kulturní představení a služby jako jsou divadla, muzea, kina a knihovny pro osoby se zdravotním postižením.
- Státy by měly iniciovat rozvoj a využívání speciálních technických zařízení sloužících ke zpřístupnění literatury, filmů a divadel pro osoby se zdravotním postižením.⁸

1.3 Uspokojování potřeb

Každý člověk potřebuje uspokojovat své potřeby. Ať již to jsou potřeby základní, jako je jídlo, pití a jiné, tak i potřeby vyšší. Abraham Maslow vytvořil pyramidu potřeb, která by měla být stejně dosažitelná pro všechny lidi bez rozdílu (viz. příloha II).

Maslow říká, že nejprve musíme uspokojit potřeby základní, abychom mohli začít uspokojovat potřeby vyšší. Integrace tělesně postižených lidí je důležitá pro vytvoření podmínek pro uspokojování jejich vyšších potřeb. Dřív, když byli

⁸ Helpnet.cz: *informační portál pro osoby se specifickými potřebami* [online].2007, ISSN 1802-5145, [cit. 22. dubna 2009]. Dostupné na WWW: <http://www.helpnet.cz/-dokumenty/1065-3>>.

tělesně postižení izolováni v ústavech, mohli uspokojovat jen potřeby základní. Neměli podmínky pro založení rodiny, těžko si mohli najít práci a být přínosem pro společnost. Proto u nich často docházelo k deprivaci a demotivaci. Pro naplňování psychických potřeb je nutné, aby i hendikepovaní lidé cítili užiteční a mohli spolu s námi vytvářet hodnoty společnosti.⁹

1.4 Shrnutí

Integrace tělesně postižených lidí do společnosti se začala projevovat především po roce 1989. Velkou měrou k tomu přispěly i Standardní pravidla pro vyrovnání příležitosti pro osoby se zdravotním postižením, které vydala komise pro sociální rozvoj hospodářské a sociální rady OSN ve spolupráci s nevládními organizacemi. Přestože začleňování lidí s hendikepem má v České republice dlouhou tradici (zejména aktivity v Jedličkově ústavu v Praze), stále je ještě mnoho potřeb, které nejsou tyto lidé bez pomoci společnosti schopni sami naplňovat. Jde především o změny prostředí a odbourávání bariér, aby se mohli hendikepovaní i kulturně rozvíjet.

⁹ Srov. FORSYTH, P. *Jak motivovat lidi : pozitivní a negativní faktory, jak "změnit" náladu pracovníků, prostředky motivace, zapojení a zplnomocnění*, s. 45 – 48.

2. BEZBARIÉROVOST OBJEKTŮ

Aby se tělesně postižení mohli volně pohybovat a cestovat, musí být pro ně uzpůsobené prostředí. Překážky, které jim v tom brání, se nazývají architektonické bariéry. „Architektonické bariéry patří k hlavním negativním prvkům, které ztrpčují a omezují svobodný pohyb a život těžce zdravotně postiženým občanům, zejména imobilním a způsobují jim značné obtíže v přístupu do veřejných budov, při docházce na pracoviště i v používání dopravních zařízení – jsou jednou z hlavních překážek v integraci postižených do společnosti.“¹⁰

2.1 Zásady pro bezbariérovost objektů

Aby se objekt mohl označovat za bezbariérový, musí splňovat hlavní zásady:

- Dostatečnou šířku dveří a průjezdů bez prahu.
- Překonávání výškových rozdílů díky dobře přístupným výtahům. Výtahy mohou být schodišťové nebo zdviže, dále pomocí nájezdů a ramp.
- Důležitá je dostupnost a snadná manipulace ovládacích prvků, jako jsou vypínače, zámky apod.
- Dostatečný prostor pro zajíždění a otáčení invalidního vozíku přede dveřmi.
- Náležitá výška ploch, na které se vozičkář přesouvá.¹¹

Bezbariérové prostředí je v širším slova smyslu bráno jako přístupnost veřejných budov a veřejných prostranství tak, aby hendikepovaným nehrozilo zvýšené nebezpečí.¹²

I mezi samotnými uživateli invalidního vozíku jsou však velké rozdíly – co

¹⁰ MAXA, M., MIKULA, M., SKOPEC, aj. *Stavby bez bariér*, s.1.

¹¹ Vyhláška č. 369/2001 Sb., Příloha č. 1.

¹² Srov. ŠNAJDAROVÁ, H. *Bezbariérové stavby: právní a normové prostředí, úpravy staveb pro pohybově postižené*, s. 48.

zvládne jeden, nemusí zvládnout druhý. Organizace, které se věnují prosazování práv tělesně postižených, například Liga za práva vozíčkářů¹³, proto navrhuje rozšířené označení objektů:

- běžně nepřístupný, pouze s průvodcem: symbol vozíčkář s průvodcem pro vozíčkáře, kteří mohou na krátký čas demontovat stupačky, či udělají několik kroků;
- přístupný pro zdatného vozíčkáře: symbol vozíčkáře s rukama na kolech pro vozíčkáře, kteří zvládnou jeden schod a nebo se mohou pohybovat v šířce vozíku;
- ostatní: běžné označení vozíčkáře (viz. příloha III).

2.2 Rehabilitační inženýring

Rehabilitační inženýring zahrnuje pomůcky, které pomáhají odbourávat bariérové prostředí. V dnešní době je velká možnost jejich výběru. Každá tato pomůcka je navržena pro jiný typ umístění. Pro hendikepované je zdokonalování kompenzačních pomůcek velkým přínosem, jelikož díky nim se mohou dostávat na místa, pro ně dřív nepřístupná a značně jim usnadňují možnost sebeobsluhy a samostatnosti.¹⁴ Prostředky se dělí do dvou hlavních skupin – mobilní a imobilní.

2.2.1 Mobilní pomůcky

Mezi mobilní pomůcky patří různé druhy nájezdových ramp a schodolezy, které mohou být samoobslužné nebo s obsluhou druhého člověka (viz. příloha IV). Výhoda rampy je především v nenáročnosti na uskladňovací prostor, snadné manipulaci a finanční dostupnosti. Nevýhodou je, že se dají použít jen na

¹³ Liga za práva vozíčkářů [online]. 2009, [cit. 7. května 2009]. Dostupné na WWW: <http://www.ligavozic.cz/>.

¹⁴ Sjedenocená organizace nevidomých a slabozrakých [online]. 2009, [cit. 10. května 2009]. Dostupné na WWW: <http://www.brailnet.cz/>.

omezený počet schodů, nebo zdolávání nižších překážek (např. vjezd do auta).¹⁵

Výhodou schodolezů je, že se dají převážet v autě, jejich nízká hmotnost, snadné ovládání pro praváky i leváky a stabilita. Schodolezy jsou vhodné pro všechny typy schodů. Baterie vydrží až na 300 schodů. Velkou výhodou je, že na trhu je velká nabídka různých typů schodolezů. Každé zařízení, nebo i kulturní památka, si tedy může vyhledat typ, který by vyhovoval konkrétní architektonické překážce. Pro použití většiny schodolezů je nutná obsluha, což do značné míry pro vozíčkáře znamenalo mít s sebou doprovod. V poslední době se na trhu objevily i schodolezy, které může obsluhovat vozíčkář sám bez dopomoci. Velkou nevýhodou je ovšem finanční náročnost při pořízení.¹⁶

2.2.2 Imobilní pomůcky

Mezi imobilní patří nájezdové plošiny (výsuvné a výklopné), schodišťové plošiny, svislé plošiny, roštové rampy, výtahy a pohyblivé chodníky.¹⁷ Imobilní pomůcky se v dnešní době využívají především na bezbariérovou úpravu veřejných budov a při stavbě nových budov (viz. příloha V).

Mezi nevýhody imobilních pomůcek patří, že jsou finančně těžko dostupné. Mnohdy je problém pomůcku do památky nainstalovat, protože její instalace by narušila původní vzhled památky. Velkou výhodou zůstává, že je hendikepovaný může snadno využívat sám bez cizí pomoci. Vozíčkář také nemusí řešit, zda pomůcka bude na místě nebo ne, protože jsou trvale instalovány.

¹⁵ *Altech s. r. o. – Kompletní řešení bezbariérovosti přístupu* [online]. 2009, [cit. 10. května 2009]. Dostupné na WWW: http://www.altech-uh.cz/schodolez_sam.html/.

¹⁶ *ASH s.r.o.* [online]. 2009, [cit. 12. únor 2009]. Dostupné na WWW: <http://www.schodolez.cz/>.

¹⁷ *Manus Prostějov, spol. s r.o. – plošiny bez překážek* [online]. 2009, [cit. 10. května 2009]. Dostupné na WWW: <http://www.manuspv.cz/plosina-cpm-225.php/>.

2.3 Shrnutí

V současné době je na trhu velká nabídka rehabilitačního inženýringu, díky kterému se podstatně rozšiřují možnosti zpřístupnění budov i pro osoby se sníženou pohyblivostí. Objekty, které se označují jako bezbariérové musí splňovat zákonem dané podmínky.

3. LEGISLATIVA

Po roce 1989 byly vydány novely zákonů v různých oblastech, které se problematiky bezbariérovosti a integrace týkají - ve stavebnictví, v sociální sféře či ve školství.

3.1 Mimořádné výhody

Dle zákona 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, přiznává posudková komise sociálního zabezpečení průkazy, se kterými má majitel právo na mimořádné výhody. Tyto průkazy jsou udělovány lidem a dětem od jednoho roku života s těžkým zdravotním postižením. Průkazy se vystavují na žádost hendikepovaného nebo jeho zákonného zástupce. Jde o tři typy:

- **TP** - průkaz vydaný těžce postiženým. Tento průkaz zajišťuje přednost v obslužení na úřadech a vyhrazené místo v dopravních prostředcích.
- **ZTP** - průkaz pro osobu zvlášť těžce postiženou na zdraví. Osoby s tímto průkazem mají právo na bezplatnou přepravu v městské hromadné dopravě, slevu na dálkovou autobusovou a vlakovou přepravu a slevu vstupenek na kulturní a sportovní akce.
- **ZTP/P** - průkaz pro osobu zvlášť těžce postiženou na zdraví, jejíž stav vyžaduje doprovod. Zde jsou výhody prvních stupňů a ještě to zahrnuje bezplatnou přepravu průvodce a slevu na vstupné i pro průvodce.¹⁸

3.2 Příspěvek na péči

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, je přelomový zákon, který upravuje podmínky poskytování pomoci a podpory fyzickým osobám v nepříznivé sociální situaci prostřednictvím sociálních služeb a příspěvku na péči.

¹⁸ Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, § 86, odst. 2.

Příspěvek na péči je určen k posílení kompetencí osob závislých na pomoci jiné osoby a pečujícího prostředí tak, aby každý individuálně mohl zvolit pro něj nejúčelnější způsob zajištění potřeb. Umožňuje zabezpečovat péči v přirozeném prostředí, tj. napomáhá krýt náklady pečujícímu prostředí. Optimálním modelem je sdílení péče mezi neformálním pečujícím prostředím (rodina nebo jiné pečující osoby) a registrovanými poskytovateli sociálních služeb.

Příspěvek je přiznán lidem, kteří jsou z důvodu nepříznivého zdravotního stavu závislí na pomoci jiného člověka, a to v oblasti běžné denní péče o vlastní osobu a v soběstačnosti. Schopnost zvládnout péči o sebe a být soběstačný je u každého člověka různá, proto zákon rozeznává čtyři stupně závislosti na pomoci někoho jiného, a to od mírné závislosti až po závislost úplnou. Míra závislosti se hodnotí podle počtu úkonů, u kterých člověk potřebuje každodenní pomoc či dohled. Celkem se při posuzování péče o vlastní osobu a soběstačnosti se hodnotí také 36 úkonů.

- *stupeň I (lehká závislost)* při více než 12 úkonech péče o vlastní osobu a soběstačnosti nebo u osoby do 18 let věku při více než 5 úkonech péče o vlastní osobu a soběstačnosti,
- *stupeň II (středně těžká závislost)* při více než 18 úkonech péče o vlastní osobu a soběstačnosti nebo u osoby do 18 let věku při více než 10 úkonech péče o vlastní osobu a soběstačnosti,
- *stupeň III (těžká závislost)* při více než 24 úkonech péče o vlastní osobu a soběstačnosti nebo u osoby do 18 let věku při více než 15 úkonech péče o vlastní osobu a soběstačnosti,
- *stupeň IV (úplná závislost)* při více než 30 úkonech péče o vlastní osobu a soběstačnosti nebo u osoby do 18 let věku při více než 20 úkonech péče o vlastní osobu a soběstačnosti.

Výše příspěvku za kalendářní měsíc se liší také podle věku – pro osoby do 18 let věku a starší 18 let věku:¹⁹

	do 18 let věku	nad 18 let věku
stupeň I	3 000 Kč	2 000 Kč
stupeň II	5 000 Kč	4 000 Kč
stupeň III	9 000 Kč	8 000 Kč
stupeň IV	11 000 Kč	11 000 Kč

Tabulka č. 1: Výše příspěvku na péči podle stupně závislosti.

O příspěvek lze požádat na obecním úřadě obce s rozšířenou působností a úřady práce, v jejímž spádovém území má žadatel trvalý nebo hlášený pobyt. Obce také kontrolují, zda byl příspěvek využit na zajištění pomoci a zda osobě, které byl příspěvek přiznán, je poskytována pomoc odpovídající stanovenému stupni závislosti.

Tento příspěvek dal i tělesně postiženým možnost být více aktivní v uspokojování svých potřeb. Pro mnohé vyřešil např. problémy s platbami za osobní asistenci, která významně lidem s hendikepem pomáhá v integraci do společnosti.

¹⁹ Zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách, § 7 – 11.

3.3 Zákony pro stavební úpravy

S řešením bezbariérovosti objektů souvisí kromě zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, i řada vyhlášek:

- Vyhláška č. 146/2008 Sb., o rozsahu a obsahu projektové dokumentace dopravních staveb,
- Vyhláška č. 499/2006 Sb., o dokumentaci staveb,
- Vyhláška č. 526/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení stavebního zákona ve věcech stavebního řádu,
- Vyhláška č. 137/1998 Sb., o obecných technických požadavcích na výstavbu.

Nejdůležitější je ovšem vyhláška č. 369/2001 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících užívání staveb osobami s omezenou schopností pohybu a orientace. Tato vyhláška je účinná od 15. prosince 2001 a stanovuje postup pro projektování budov pro lidi s hendikepem.

V obecném ustanovení je popsáno užití vyhlášky, pokud to závažné důvody nevyklučují, a to při provádění udržovacích prací, změn staveb a změn v užívání staveb. „U staveb, které jsou kulturními památkami, se ustanovení této vyhlášky použijí s ohledem na zájmy státní památkové péče.“²⁰

Řeší přístup do staveb, přístupnost komunikací a veřejných ploch. Do hradů a zámků musí být alespoň jeden vstup v úrovni komunikace pro pěší bez vyrovnávacích stupňů, pokud to není v rozporu se zájmy státní památkové péče. Brání-li tomuto řešení závažné technické důvody, může být vyrovnání výškového rozdílu řešeno šikmou rampou. Dále chodníky, lávky pro pěší, podchody a ostatní pochozí plochy musí být rovné s pevným povrchem upraveným proti skluzu.

²⁰ FILIPIOVÁ, D. *Projektujeme bez bariér*, s. 9.

Vyhláška také ošetřuje stání pro vozidla zdravotně postižených osob. Na všech vyznačených odstavných a parkovacích plochách pro osobní motorová vozidla pro ně musí být vyhrazen prostor. A stání musí být řádně upravena a označena.²¹

Dále řeší otázku úpravy staveb občanského vybavení. Stavby v částech určených pro užívání veřejností musí být navrženy a realizovány tak, aby bylo umožněno jejich užívání osobami s omezenou schopností pohybu a orientace, zejména byl umožněn přístup nejméně k jedné z pokladen, případně přepážek s upravenou výškou, přístup ke sprchám, WC, do prostorů závodíšť a ostatních sportovišť při zajištění potřebných úprav informačních systémů. Bezbariérové prostory a zařízení jsou označena mezinárodním symbolem přístupnosti a na vhodném místě je umístěna orientační tabule s označením přístupu k těmto prostorům.²²

V praxi však výše uvedené normy mohou pro některé vozíčkáře znamenat problém. Jestliže např. z důvodu své tělesné výšky požaduje po projektantovi individuální (tedy pro něj nejlepší) řešení, architekt naráží na porušení norem stanovené zákonem.

Navíc v požadavcích na vybavení kulturní památky, jako stavby občanské vybavenosti, je ve výše uvedených zákonech a vyhláškách řada nesrovnalostí, například:

- V bytech pro zvláštní určení je výška záchodového sedátka jiná než pro stavby občanské vybavenosti.
- Další problém vyhlášky vyplývá z § 1, kde se hovoří, že podle vyhlášky se postupuje u staveb občanského vybavení v částech určených pro užívání veřejností. Tento paragraf v podstatě brání zaměstnávání hendikepovaných osob. Vyhláška u administrativní budovy počítá s bezbariérovým prostředím

²¹ Vyhláška č. 369/2001 Sb., § 4.

pouze v místech určené pro návštěvníky. Projektant nemusí počítat s postiženým v místech určených pro zaměstnance.

- V dalším paragrafu se hovoří o nutnosti respektovat požadavky na bezbariérovost u staveb, v nichž se předpokládá zaměstnávání více jak 20 osob. Požadavek vyplývá z vládního nařízení o zaměstnávání lidí s postižením. Čemuž tato vyhláška brání.
- V § 1 se dále uvádí, že podle ustanovení vyhlášky se postupuje tehdy, pokud to závažné důvody nevyklučují. Odstavec naznačuje možnost, jak vyhlášku obejít. Měla by jasně definovat, co to závažné důvody jsou a kdo rozhodne o tom, že se závažné důvody vyskytují. V praxi může projektant, investor, stavební úřad aj. považovat za závažné důvody cokoli.²³

„Vyhlášku samotnou by měla nahradit typologická příručka, která by projektantovi či pracovníkovi ve stavebnictví vysvětlila, základní požadavky na bezbariérové prostředí s ohledem na různé druhy postižení.“²⁴

3.4 Postup vlastníka při rekonstrukci kulturní památky

S podnětem na zřízení bezbariérových tras může přijít za majitelem památky jakákoli právnická i fyzická osoba. Jestliže je majitel ochoten památku zpřístupnit, rámcově by měl podniknout následující kroky.

Prvním krokem vyvolání jednání se zástupcem Národního památkového ústavu, kde je přítomen i architekt. Na tomto jednání se dohodnou varianty, jak by bylo možné v dané věci pokračovat. Dále architekt vypracuje dokumentaci ke stavebnímu povolení, kterou odešle na výkonný orgán, což může být městský nebo krajský úřad. Tím zažádá o závazné stanovisko. K závaznému stanovisku se vyjadřuje Národní památkový ústav, který dá podmínky pro vydání závazného

²² Vyhláška č. 369/2001 Sb., §§ 11, 12.

²³ Srov. FILIPIOVÁ, D. *Projektujeme bez bariér*, s. 45.

²⁴ FILIPIOVÁ, D. *Projektujeme bez bariér*, s. 17.

stanoviska. V podmínkách je popsáno, jak je možné daný projekt realizovat. Následně může majitel zažádat výkonný orgán o stavební povolení.²⁵

Před žádostí o finanční pomoc je majitel památky povinen dle zákona č. 137/2006 S. o veřejných zakázkách, vyhlásit výběrové řízení. Výběrové řízení podléhá ze zákona závazným pravidlům a nesmí být diskriminující. V přílohách zákona jsou popsány pravidla, dle toho v jaké finanční hodnotě se projekt realizuje.²⁶

Obecně majitel podá žádost o dotaci na konkrétní projekt, včetně stanoveného seznamu příloh, které musí majitel se žádostí doložit. Žádost odešle instituci, která daný projekt vypsal. Může to být krajský úřad, ministerstva atd. Termín odevzdání žádosti je přesně stanoven dle konkrétního programu a majitel ho musí dodržet, jinak jeho žádost není přijata. V případě schválení žádosti získává finanční dotaci. Ve smlouvě je přesně stanoven termín, do kterého se musí finanční podpora vyúčtovat a musí být ukončené práce. Majitel posílá danému úřadu závěrečnou dokumentaci, ke které přikládá vyúčtování, fotodokumentaci, zhodnocení provedených prací a doklad o kolaudaci.²⁷

Majitel památky má dvě hlavní možnosti jak získat finanční podporu:

1. Ministerstvo kultury ČR (MKČR)

Jestliže na zachování kulturní památky je mimořádný společenský zájem, může požádat MK ČR. Pro tyto účely má MK ČR k dispozici několik specializovaných programů:

²⁵ Ministerstvo kultury, *Příručka vlastníka kulturní památky* [cit. 5. května 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.npu.cz/prur/download/pp/>>.

²⁶ Zákon č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, §§ 6 – 10.

²⁷ Národní památkový ústav [online]. 2009, [cit. 7. května 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.npu.cz/>>.

- Havarijní program.
- Program regenerace městských památkových rezervací a městských památkových zón.
- Program záchrany architektonického dědictví.
- Program péče o vesnické památkové rezervace, vesnické památkové zóny a krajinné památkové zóny.²⁸

2. Obce a kraje

Obce nebo kraje mohou ze svých rozpočtů poskytnout vlastníku kulturní památky příspěvek na zvýšené náklady, spojené se zachováním nebo obnovou kulturní památky z důvodu použití tradičních materiálů a technologií. Finanční podpora může činit až 100 % prokázaného rozdílu mezi cenou obnovy za použití běžných materiálů a technologií a za použití materiálů a technologií předepsaných orgány památkové péče. Grant nelze poskytnout na projekty, které jsou spolufinancovány z programů Ministerstva kultury ČR, spolufinancování z ostatních zdrojů je možné. Grant samozřejmě nelze poskytnout na úpravy památkově chráněné stavby, které jsou v rozporu se zásadami památkové péče.²⁹

3.5 Shrnutí

Tělesně postižení mají ze zákona nárok na mimořádné výhody a příspěvek na péči, který mohou použít například na zajištění služeb osobní asistence. V zákonech jsou dány podmínky pro bezbariérovost budov, v některých případech však v zákonných normách nalezneme protichůdné požadavky. Majitelé památek mají možnost získat finanční prostředky na úpravu bezbariérovosti objektů především formou žádosti do datačních řízení Ministerstva kultury ČR, krajských či obecných rozpočtů.

²⁸ Ministerstvo kultury [online]. 2009, [cit. 7. května 2009]. Dostupné na WWW: < <http://www.mkcr.cz/kulturni-dedictvi/pamatky/granty-a-dotace/default.htm> > .

²⁹ Krajský úřad jihočeského kraje, *Obnova památkově chráněných staveb* [online]. 2009, [cit. 13. května 2009]. Dostupné na WWW: < [http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par\[id_v\]=1157&par\[lang\]=CS/](http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par[id_v]=1157&par[lang]=CS/) > .

4. VÝZKUM

4.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu bylo srovnat, jak se ke zpřístupnění památek staví jejich majitelé. Tedy jak se staví k problematice bezbariérovosti stát, církev a soukromý vlastník. Pro výzkum jsem si náhodně zvolila šest kulturních památek v jižních Čechách. Zkoumala jsem dvě památky státní – Státní zámek Jindřichův Hradec a Státní zámek Třeboň, dvě soukromé – Zámek Orlík nad Vltavou a Zámek Dub a dvě církevní památky - Klášter Božího Milosrdenství Nové Hrady a Klášter Milevsko.

4.1.1 Metoda výzkumu – polostrandardizovaný rozhovor

Hlavní metodou výzkumu byl polostrandardizovaný rozhovor se správci památek. Telefonicky jsem si s nimi domluvila schůzku a rozhovory, při kterých jsem si dělala poznámky, probíhaly přímo v areálu památky.

Pro rozhovor jsem stanovila tyto základní okruhy otázek:

- současná situace přístupnosti tras pro tělesně postižené,
- případné plány rozšiřování těchto tras,
- problémy při získávání dotací na úpravu tras,
- publicita bezbariérového přístupu,
- statistika návštěvnosti tělesně postižených.

4.2 Státní památky

4.2.1 Zámek Jindřichův Hradec

V knize *Jak dobít hrad: památky takřka bez bariér* se prezentuje jako částečně bezbariérový. Bezbariérová jsou všechna nádvoří, která jsou pokryta hrubým lomovým kamenem a třetí nádvoří, které je v rovině, šterkem. Zahrada je po

překonání dvou schodů také bezbariérová. Trasy jsou přístupné pouze s doprovodem. Po zdolání schodů do prvního patra je již prohlídková trasa bezbariérová. Během 80. let 20. st. došlo k instalování osobního výtahu. Po dodatečné úpravě bude možné zpřístupnit část další prohlídkové trasy. Bezbariérová toaleta se nachází na prvním nádvoří a je součástí dámské toalety. Parkovací místo je zajištěné 150 metrů od areálu zámku. Po domluvě je možné parkovat před prvním zámeckým nádvořím.³⁰

Rozhovor s kastelánem zámku

Správou objektu je pověřen Národní památkový ústav v Českých Budějovicích. Díky iniciativě kastelána byla částečně zpřístupněna jedna prohlídková trasa. Hlavní podnět bylo absolvování kurzu, který pořádal Svaz tělesně postižených. Přestože je zajištěn vstup na trasu pomocí mobilních nájezdů, trasu hendikepovaný nevládne absolvovat bez dopomoci kvůli výšce prahů.

Problém nepřístupnosti třetího nádvoří, kde začíná prohlídková trasa, kastelán vyřešil tím, že umožnil vozíčkářům vjezd autem. Zbylé prohlídkové trasy zpřístupnit prý nejdou, kvůli zásahu do památky. A schodolez, jak říká, by šel umístit jen na jedno zámecké schodiště, což neřeší problém celkové bariérovosti. Variantou mobilních schodolezů se nechtěl kastelán zabývat.

Když se vozíčkář na zámek objedná předem, údajně není problém ho na zbylé prohlídkové trasy vynést. Zpřístupnění zámku pro větší počet invalidů bez doprovodu není reálné.

Z rozhovoru vyplynulo, že velmi málo informují veřejnost o zpřístupnění trasy. Správa zámku aktivně publicitu neřeší. Vozíčkář se o částečně zpřístupněné trase může dozvědět z již zmiňované knihy nebo telefonicky od správy zámku. Kastelán říká: „*Asi největším problémem zde vidím nedostatečný zájem od*

³⁰ Srov. JANČO, M., BUREŠOVÁ, K., ŠEFCŮ, O., *Jak dobít hrad : památky takřka bez bariér*, s. 57.

vozičkářů. Myslím si, že kdyby byl z jejich strany větší zájem a tlak, tak bychom přemýšleli a hledali možnosti jak objekt přizpůsobit. Takto máme ale pocit, že bychom to dělali pro sebe.“

Ohledně statistiky návštěvnosti tělesně postižených jsem se dozvěděla, že kastelán vlastně neví, kolik hendikepovaných zámeck navštěvuje a jaký je z jejich strany o památku zájem. Kastelán věděl pouze o oficiálních návštěvách, které byly ohlášeny předem.

4.2.2 Státní zámek Třeboň

Státní zámek Třeboň se nachází v centru města. Tato památka je také v literatuře prezentována jako částečně bezbariérová. Zcela bezbariérová je zde jedna prohlídková trasa. Další prohlídková trasa vyžaduje „překonání zvýšených prahů dveří a průběžně jednoho, dvou nebo tří schodů.“³¹

Prohlídková trasa v prvním patře je bezbariérová po zdolání schodů vedoucích do prvního patra. Jedna místnost na této trase je zcela nepřístupná pro vozičkáře kvůli úzkému vstupu do místnosti. Také je zde nepřístupné přízemí, ve kterém se nachází stálá expozice. V zámku není bezbariérová toaleta a parkovací místa. Dvě parkovací místa a bezbariérové WC jsou na nedalekém Masarykově náměstí.

Rozhovor s kastelánem zámku

Návrh o zřízení bezbariérového přístupu navrhl kastelán zámku. Trasa je bezbariérová přirozeně, jen je upraven boční vchod do památky. Ten přistavěli při rekonstrukci v roce 2005. Pro vozičkáře je díky tomu zpřístupněna jedna prohlídková trasa.

Financování úpravy bylo z části z vlastního zisku a zčásti ze strany státu.

³¹ JANČO, M., BUREŠOVÁ, K., ŠEFCŮ, O., *Jak dobít hrad : památky takřka bez bariér*, s. 62.

Kastelán sdělil, že není velký problém sehnat finanční příspěvek. Ze strany památkového ústavu byl požadavek, aby nebyl patrně změněn vzhled památky. V budoucnu je plánované další rozšíření bezbariérových tras i do prvního patra. Kastelán zámku by chtěl instalovat, z boční strany zámku, výtah. Ten by nenarušoval vzhled památky, takže by ho památkový ústav dovolil vybudovat. Na tomto zámku se už pokusili zpřístupnit i první patro, a to pomocí schodolezu, který si na zkoušku půjčili. Schodolez se jim při provozu neosvědčil z několika důvodů - kvůli bezpečnosti, nedostatku místa na schodišti, pomalosti a finanční náročnosti.

Veřejnost o možnosti bezbariérové trasy kromě uveřejnění v průvodci informují pomocí webových stránek. Kastelán dále uvedl: *„Hlavním problémem je ovšem malý tlak a zájem ze strany vozíčkářů, kteří by byli největším hnacím motorem. Když se na nás obrací ústavy s hendikepovanými dětmi, tak jim připravíme speciální prohlídkovou trasu.“*

4.2.3 Vyhodnocení rozhovorů – státní památky

Na státní památky není vyvíjen tlak ze strany státu na zřízení bezbariérové prohlídkové trasy. Kdyby se v obou případech kasteláni sami aktivně nesnažili, asi by dodnes nedošlo k žádné změně. Ani jeden objekt neměl problém získat finanční příspěvek od státu. Nevěnují se propagaci tras, např. mezi organizace sdružující vozíčkáře.

Oba kasteláni si stěžovali, že na ně není vyvíjen žádný tlak ze strany vozíčkářů a že návštěvnost po zpřístupnění se nijak nezvýšila. Zůstává otázkou, jestli by měla být míra integrace měřena na zvýšení návštěvnosti památek. Oba objekty jsou sice označovány jako částečně bezbariérové, vozíčkář je ale stále odkázán na pomoc druhých.

Oba kasteláni uváděli, že schodolezy jsou nebezpečné, že nelze, aby je

obsluhoval jen vozíčkář, že jsou pomalé a zabírají hodně místa. Podle mého názoru jsou oba kasteláni málo informovaní o současné nabídce schodolezů na trhu. Nabídka je v dnešní době široká a jistě by se našel vhodný typ pro daný objekt. Nejvíc jsem si cenila, že kasteláni měli o tuto problematiku zájem a chuť věnovat se zpřístupnění zámku.

4.3 Církevní památky

4.3.1 Klášter Božího Milosrdenství Nové Hradý

Klášter se nachází se nedaleko náměstí Republiky v Nových Hradech. Pro návštěvníky je volně dostupný v návštěvních hodinách. Klášter nabízí ubytování a další akce. Majitelem této památky je laické misijní společenství „Rodina Panny Marie“.

Rozhovor se správcem kláštera

V letech 1991 -1995 nechal představený kláštera Bonfilius M. Wagner, při rekonstrukci, celý klášter přestavět na bezbariérový. Majitelé památky žádali o povolení přestavby v rámci stavebního povolení. Na přestavbě se finančně spolupodíleli dobrovolní dárci, město Nové Hradý a Ministerstvo kultury ČR. Bezbariérovost všech veřejných prostor vyřešili pomocí výtahů a nájezdů. Správce objektu říká, že se návštěvnost po zřízení tras zvýšila. *„Lidé na invalidním vozíku vřele oceňují dostupnost kláštera, mají o něj zájem a rádi a často ho navštěvují.“*

4.3.2 Klášter Milevsko

Milevský klášter se nachází v okrajové části města. Prohlídková trasa je bariérová. Má 3 hlavní prohlídkové objekty. Latinskou školu, klášterní baziliku a kostel sv. Jiljí. Budova Latinské školy je patrová. V přízemí je kamenné lapidárium a galerie, která se využívá k příležitostným výstavám. V prvním patře se nachází přednáškový sál a knihovna. Při prohlídce klášterní baziliky návštěvník může

vidět opatskou kapli, ukázkou rajské zahrady a románského konvektu. Posledním objektem je kostel sv. Jiljí, který je bezbariérový. Majitelem této památky je Královská kanonie premonstrátů na Strahově.

Rozhovor se superiorem kláštera

Na otázku, kdo inicioval a iniciuje zřízení bezbariérového přístupu, superior kláštera odpověděl: „*Myslíme si, že je to samozřejmost, chceme otevřít naše prostory i pro hendikepované lidi. Máme ve farnosti dva vozíčkáře, tak jim chceme usnadnit přístup. Nyní se do baziliky dostávají pomocí mobilních nájezdů, které vyžadují pomoc druhého, což není úplně ideální. Je to také náročné na fyzickou zdatnost pomáhajícího člověka. Přemýšlíme o dalších úpravách kláštera. První krok jsme již udělali - a to bezbariérové WC. O další přestavbě baziliky jednáme s architekty, kteří se zabývají projektováním bezbariérových památek. Je to ovšem podmíněno tím, že zásah do památky nesmí narušit její kulturní hodnotu, takže bezbariérovost budeme řešit pomocí mobilních pomůcek, jako jsou schodolezy a nájezdy. Nájezdové rampy budeme používat při zdolávání nižších překážek, aby je mohl zdolat sám vozíčkář.*“ O finanční zajištění tohoto projektu žádali státní dotace a určitou finanční částku jim nabídlo i město Milevsko.

4.3.3 Vyhodnocení rozhovorů – církevní památky

Při přestavbách budov se vlastníci nezaobírali tím, v jaké míře se zvedne návštěvnost. V obou případech správcům památky přišlo samozřejmé zřídit bezbariérový přístup, byť by to bylo jen pro jednoho vozíčkáře, což v praxi tak samozřejmě není. Finanční náročnost pro ně nebyla rozhodující.

V klášteře v Milevsku ví, že zásah do památky není možný, ale zároveň ví, že přístup pro hendikepovaný chtějí vyřešit tak, aby se v památce mohl invalidní člověk pohybovat bez dopomoci. K tomuto účelu jim mají posloužit rampy, a to v takovém sklonu, aby je vozíčkář sám zvládnul a také schodolezy.

4.4 Soukromé památky

4.4.1 Zámek Orlík nad Vltavou

Zámek stojí na poloostrově obklopeném přehradním jezerem. Vstup do zámku je po kamenném mostě přes příkop. Reprezentační prostory a prohlídkové trasy jsou v prvním poschodí. Dále je zámek obklopen zámeckým parkem. Zámek se prezentuje jako plně bariérový.

Rozhovor se správcem zámku

Vlastníkem této památky je pan Jan Schwarzenberg. Bezbariérovost památky prý vyřešit nelze, kvůli postavení zámku a jeho interiéru. Na schodiště, jelikož jsou úzká a točitá, by se schodolez ani jiné pomůcky na odstranění bariér nevešly. Nyní zpřístupňují památku pro vozíčkáře tím, že ho do prvního patra, kde je prohlídková trasa, vynesou. Což ovšem znemožňuje návštěvu početnější skupiny.

4.4.2 Zámek Dub

Zámek Dub se nachází ve stejnojmenné vesnici na Prachaticku. V dnešní době je zámek opět v soukromém vlastnictví a prochází celkovou rekonstrukcí. Zámek tvoří jednopatrová budova s rozlehlou zahradou. Ve zrekonstruovaných prostorech jsou pořádány příležitostné výstavy. Prohlídková trasa vede mimo obytné prostory v celém zámku. Vlastníkem památky jsou manželé Battagliovi.

Rozhovor s majitelem zámku

S bezbariérovým přístupem majitelé počítají. Majitel si podal žádost o finanční příspěvek v dotačním řízení Norských fondů na zřízení plošiny do prvního patra, ale žádost byla zamítnuta. Stále s bezbariérovým vstupem počítají a chtějí zámek pro hendikepované zpřístupnit.

Majitel dále uvedl: *„Pro získání dotace byla jedna z podmínek zhotovit bezbariérový vstup. O povolení jsme žádali památkový ústav v Českých*

Budějovicích, který nám vyhověl. Zatím je na našem zámku pro lidi na vozíku zpřístupněno přízemí a zámecká zahrada, což je přirozený stav. Do prvního patra bude vstup umožněn díky plošině a pak už je přirozeně bezbariérové. “

4.4.3 Vyhodnocení rozhovorů – soukromé památky

Na těchto dvou zámcích se společné znaky jen obtížně hledají. Oba zámky jsou velmi rozdílné. Majitelé ze zámku Dub chtějí a i musí zřídit vstup do památky pro hendikepované. Touto otázkou se hodně zabývají a řeší její provedení.

4.5 Srovnání získaných informací

Z mého průzkumu vyplynulo, že všichni majitelé či správcové mají stejné možnosti jak přístup do památky řešit. Mají stejné podmínky pro získávání dotací a i možnost se v této problematice vzdělávat.

Ze všech rozhovorů vyplynulo, že se touto problematikou chtějí zabývat a podnikat kroky k zpřístupnění památky. Ať již správci objektů nebo majitelé se sami školili a spolupracovali s architekty.

Žádný z objektů neměl problém se získáním povolení od Národního památkového ústavu – samozřejmě s tím, že zásah do památky musel být šetrný k dané památce. Z rozhovorů jsem se dozvěděla, že majitelé nemají špatnou zkušenost s jednáním se zástupci památkového ústavu.

Žádný z majitelů objektů není aktivní v informování veřejnosti o zpřístupnění bezbariérových tras. Je obtížné vyhledat v literatuře nebo z internetových zdrojů objektivní informace.

Zjistila jsem, že každý považuje za bezbariérový přístup něco jiného. Aby se však objekt mohl nazývat bezbariérový, musí splňovat kritéria, která jsou pro všechny stejná. Někteří majitelé nevidí problém v tom, když lidem na vozíku

musí pomáhat doprovod, protože jim to přijde jako samozřejmost. Jiní si naopak uvědomují, že je důležité zpřístupnit památku tak, aby se v ní hendikepovaní mohli pohybovat samostatně.

5. DISKUSE

V této kapitole se vyjadřuji k názorům, které zazněly v průběhu rozhovorů s majiteli správci objektů.

Předně, nesouhlasím s názorem, který zastává většina respondentů, že by bezbariérovost objektů měly řešit především osoby se sníženou pohyblivostí. Tito lidé jsou z hlediska své socializace do společnosti vystaveni mimořádně náročné situaci. Neustálý každodenní boj o zvládnutí tohoto hendikepu u většiny z nich vylučuje větší angažovanost v obhájení práva na stejné příležitosti jako u zdravých spoluobčanů.

Uváděný ekonomický důvod (zvýšení návštěvnosti) je z mého pohledu nemorální. Jestliže se jako společnost hlásíme k rovnému přístupu ke všem občanům, máme (i na poli státních památek) povinnost bezbariérový přístup zajistit automaticky. Bylo by samozřejmě nutné tuto věc řešit systémově, např. vytvořením specializovaného dotačního programu Ministerstva kultury České republiky. Podle mého názoru by tento program byl přínosem i pro správce jiných objektů (např. kostelů), kde bezbariérovost přístupu také není mnohdy řešena.

Další obecný problém vidím ve způsobu prezentace bezbariérovosti jednotlivých objektů. Přestože např. v zámku Třeboň byla v průvodci deklarována bezbariérovost trasy, při následné návštěvě se skupinou dětí a mládeže v dětských kárách či vozících jsem zjistila opak. Při vstupu do zámku jsme museli zdolat 3 schody, aniž by nám byl nabídnut boční vchod, který podle kastelánových slov bezbariérový byl. Během samotné prohlídky jsme těžko překonávali vystouplé prahy.

Na druhé straně se mi líbil přístup těch správců památek, kteří brali zpřístupnění památky pro hendikepované jako samozřejmost.

ZÁVĚR

Problematika přístupnosti kulturních památek je velmi obtížné a náročné téma, které by zasloužilo rozsáhlejší výzkum ve více regionech. Cíl mé bakalářské práce byl přesto naplněn. Při svém průzkumu jsem zjistila, což je pozitivní, že všichni vybraní respondenti se touto problematikou již zabývali a aktivně řešili. Přestože mají stejné podmínky na zřizování, tak každý objekt zvolil jiný postup při řešení bezbariérovosti. Na některých objektech proběhla velká úprava interiérů, zatím co ostatní řešili tento problém pomocí nájezdů a ramp. Toto řešení není vyhovující z toho důvodu, že hendikepovaný se do památky nedostane bez dopomoci.

Zřízení bezbariérového přístupu bylo pro majitele a správce náročné. Museli udělat spoustu zásadních rozhodnutí a kroků, které nejsou vždy jednoduché. Ať již od zjišťování možností jak řešit bezbariérový přístup, zajištění dostatku finančních prostředků a další. Myslím si, že tato rozhodnutí odradí většinu majitelů nebo správců památek. Může to být jeden z důvodů, proč není bezbariérový přístup na památkách tak rozšířen.

Narazila jsem na problém nedostatečné literatury k tématu. Nepodařilo se mi najít vhodnou literaturu, která by usnadnila majitelům památky orientaci v tomto problému. Majitelé by jistě ocenili příručku se základními informacemi, jak danou problematiku řešit, jaké jsou možnosti zpřístupnění, jaké povolení musí majitelé památky získat, či odkazy na zákony, které se bezbariérovostí zabývají.

Je poměrně složité se orientovat v zákonech, najít ty správné prostředky, které umožňují bezbariérový přístup. Pro člověka, který není s touto problematikou seznámen a nezabývá se jí v plném rozsahu, je také obtížné orientovat se v nabídce rehabilitačního inženýringu. Mnoho snah o bezbariérovost památek končí právě na tom, že je obtížné a zdlouhavé hledat například vhodný typ schodolezu.

Zjistila jsem také velké mezery v publicitě – informace o bezbariérovosti jsou nedostatečné či neaktuální, nedá se na ně spolehnout. Jediný průvodce, který se věnuje přístupnosti památek, popisuje pouze vybrané památky a neuvádí všechny informace, které by tělesně postižené občany před návštěvou zajímaly. Také na webových stránkách památek se přístupnosti většinou málo věnují. Tělesně postižený má pak jedinou možnost – před vlastní návštěvou si zavolat, zda a kam se vůbec dostane.

Je důležité, aby společnost tělesně postiženým spoluobčanům dala stejnou šanci památky navštěvovat. Ideální by bylo, kdyby vše co je přirozené pro nás, začalo být přirozené i pro tělesně postižené. Odbourání bariér se dá často snadno vyřešit tak, aby byla přijatelná pro „obě“ strany.

Seznam literatury

Literární zdroje

1. FILIPIOVÁ, D. *Projektujeme bez bariér*. 1. vyd. Praha : MPSV, 2002. ISBN 80-86552-18-7.
2. FORSYTH, P. *Jak motivovat lidi : pozitivní a negativní faktory, jak "změnit" náladu pracovníků, prostředky motivace, zapojení a zplnomocnění*. 1. vyd. Praha : Computer Press, 2000. ISBN 8-7226-386-2.
3. JANČO, M., BUREŠOVÁ, K., ŠEFCŮ, O. *Jak dobýt hrad: památky takřka bez bariér*. 2. vyd. Praha : NPÚ, 2007. ISBN 978-80-87104-09-5.
4. JANKOVSKÝ, J., PFEIFFER, J., ŠVESTKOVÁ, O. *Vybrané kapitoly a uceleného systému rehabilitace*. 1. vyd. České Budějovice : Jihočeská univerzita, 2005. ISBN 80-7040-826-X.
5. JASENSKÝ, J. *Kontrapunktů integrace zdravotně postižených*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-030-0.
6. MAXA, M., MIKULA, M., SKOPEC, J., aj. *Stavby bez bariér: Výstavba pro osoby se sníženou schopností pohybu*. 1. vyd. Praha : ČSVA, 1991. ISBN neuvedeno.
7. PIPEKOVÁ, J. (ed.) *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2. vyd. Brno : Paido, 2006. ISBN 80-7315-120-0.
8. SOUKUP, V., DAVID, P. *Velká cestovní kniha: Hrady, zámky a kláštery Česká republika*. Praha : Soukup & David, s.r.o., 2004. ISBN 80-86050-75-0.
9. ŠESTÁKOVÁ, I. *Habilitační přednášky: Sociální aspekty integrace handicapovaných do společnosti*. 1. vyd. Praha: ČVUT, 2006. ISBN neuvedeno.
10. ŠINDLAR, J. *Architektonický prostor: bariéry*. Brno : VUTIUM, 2002. ISBN 80-214-2262-9.
11. ŠNAJDAROVÁ, H. *Bezbariérové stavby: právní a normové prostředí, úpravy staveb pro pohybově postižené*. Brno : ERA, 2007. ISBN 978-80-

7366-084-0.

12. VÁGNEROVÁ, M., HADJ MOUSSOVÁ, Z., ŠTĚCH, S. *Psychologie handicapu*. Praha : Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-582-3.
13. VÁGNEROVÁ, M., HADJ MOUSSOVÁ, Z., ŠTĚCH, S. *Psychologie handicapu: Handicap jako psychosociální problém*. 2. vyd. Liberec : Technická univerzita, 2003. ISBN neuvedeno.
14. VÍTKOVÁ, M. (ed.) *Integrativní speciální pedagogika*. 2.. vyd. Brno : Paido, 2004. ISBN 80-7315-071-9.
15. VOCÍLKA, M. *Integrace sociálně a zdravotně handicapovaných a ohrožených dětí do společnosti*. Praha : Ústav pro informace ve vzdělávání, 1997. ISBN neuvedeno.
16. Vyhláška č. 137/1998 Sb., o obecných technických požadavcích na výstavbu.
17. Vyhláška č. 146/2008 Sb., o rozsahu a obsahu projektové dokumentace dopravních staveb.
18. Vyhláška č. 369/2001 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících užívání staveb osobami s omezenou schopností pohybu a orientace.
19. Vyhláška č. 499/2006 Sb., o dokumentaci staveb.
20. Vyhláška č. 526/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení stavebního zákona ve věcech stavebního řádu.
21. Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu.
22. Zákon č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách.

Elektronické zdroje

1. *Aletech, komplexní řešení bezbariérového přístupu* [online]. 2009, [cit. 6.dubna 2009]. Dostupné na:
WWW: <http://www.altech-uh.cz/schodolez_sam.html>.
2. *MANUS Prostějov – plošiny pro život* [online]. 2009, poslední revize 26. 2.

2009 [cit. 6. dubna 2009]. Dostupné na:

WWW: <<http://www.manuspv.cz/plosina-cpm-225.php>>.

3. *AHS s. r. o.* [online]. 2009, poslední revize 3. 3. 2009 [cit. 4. března 2009]. Dostupné na: WWW: <<http://www.schodolez.cz/>>.

Webové stránky vybraných památek:

1. *Zámek Třeboň* [online]. 2009, poslední revize 4. 6. 2009 [cit. 14. května 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.zamek-trebon.eu/>>.
2. *Zámek Jindřichův Hradec* [online]. 2009, poslední revize 29. 5. 2009 [cit. 14. května 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.zamek-jindrichuvhradec.eu/>>.
3. *Klášter Božího Milosrdenství* [online]. 2009, [cit. 14. května 2009]. Dostupné na WWW: <http://www.klaster.cz/>>.
4. *Klášter Milevsko* [online]. 2009, [cit. 14. května 2009]. Dostupné na WWW: <http://www.milevskoklaster.cz/>>.
5. *Zámek Dub* [online]. 2009, [cit. 14. května 2009]. Dostupné na WWW: <http://www.castles.cz/zamek-dub/>>.
6. *Zámek Orlík nad Vltavou* [online]. 2009, [cit. 14. května 2009]. Dostupné na WWW: <http://www.schwarzenberg.cz/orlik/>>.

Seznam příloh

Příloha I: Vymezení základní pojmů.

Příloha II: Maslowova pyramida potřeb.

Příloha III: Mezinárodní symbol přístupnosti.

Příloha IV: Ukázky rehabilitačního inženýringu - mobilní pomůcky.

Příloha V: Ukázky rehabilitačního inženýringu - imobilní pomůcky.

Přílohy

Příloha I: Vymezení základní pojmů.

Hendikep = zátěž, resp. znevýhodnění. Pochází z anglického „handicap“. Tento výraz se začal používat v Anglii kolem roku 1827 a pochází z dostihového sportu. V překladu znamená „ruka v klobouku“, tedy los, který určuje, který z koní ponese větší zátěž.³²

Integrace = zapojení, začlenění,

Osoby s omezenou schopností pohybu a orientace = osoby postižené pohybově, zejména osoby na vozíku pro invalidy, zrakově, sluchově, osoby pokročilého věku, těhotné ženy a osoby doprovázející dítě v kočárku, dítě do tří let, popřípadě osobu s mentálním postižením.³³

Rehabilitační inženýring = pomůcky, které pomáhají odbourávat bariérové prostředí (například rampy, schodolezy aj.)

Tělesně postižený = v literatuře je pojem vykládán různě. Pod tímto termínem se například rozumí postižení, jehož průvodním znakem je prvotní nebo druhotné omezení hybnosti.³⁴ Gruber a Lendl popisují tělesně postiženého člověka takto: „*Jako tělesně postižený je označován člověk, který je omezen v pohybových schopnostech v důsledku poškození podpůrného nebo pohybového aparátu nebo jiného organického poškození.*“³⁵ Světová zdravotnická organizace tělesné postižení definuje takto: „*Jde o částečné nebo úplně omezení schopnosti vykonávat některou činnost či více činností, které je způsobeno poruchou nebo dysfunkcí orgánu.*“³⁶

³² VÁGNEROVÁ, M., HADJ MOUSSOVÁ, Z. ŠTECH, S. *Psychologie handicapu*, s. 18.

³³ Vyhláška č. 369/2001 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících užívání staveb osobami s omezenou schopností pohybu a orientace, § 2.

³⁴ VÍTKOVÁ, M. *Integrativní speciální pedagogika*, s. 45.

³⁵ PIPEKOVÁ, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*, s. 168.

³⁶ WHO – Světová zdravotní organizace v ČR [online]. 2007, [cit. 4. května 2009]. Dostupné na: WWW: < <http://www.who.cz/> > .

Příloha II.: Maslowova pyramida potřeb.

Příloha III.: Mezinárodní symbol přístupnosti.

Příloha IV: Ukázky rehabilitačního inženýringu - mobilní pomůcky.

Pásový a kolečkový schodolez s obsluhou.

Schodolez bez obsluhy.

Příloha V: Ukázky rehabilitačního inženýringu - imobilní pomůcky.

Roštová rampa a výsuvná plošina.

Schodišťová a nájezdová plošina.

ABSTRAKT

Kovářiková, L. *Problematika bezbariérovosti kulturních památek z pohledu jejich vlastníka. Na příkladu jihočeských památek ve státním, církevním a osobním vlastnictví.* České Budějovice 2009. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce Mgr. Michal Opatrný, Dr. theol.

Klíčová slova: bariéry, integrace, kompenzační pomůcky, rehabilitační inženýring, zdravotně postižení.

Cílem práce byla problematika bezbariérového přístupu pro tělesně postižené do kulturní památky z hlediska vlastnictví objektu – zkoumala jsem přístupy státních, církevních a soukromých majitelů památek.

V teoretické části se zabývám tématem integrace tělesně postižených, vlastní klasifikací bezbariérovosti objektů, rehabilitačnímu inženýringu (pomůcek pro bezbariérové prostředí) a příslušné legislativě.

V praktické části jsem popsala, jak se zpřístupnění prohlídkových tras řeší na hradech, zámcích a kláštorech v Jižních Čechách. Zaměřila jsem se zejména na identifikaci rozdílů z hlediska typu vlastníka objektu a publicitu bezbariérových tras.

ABSTRAKT

Kovářiková, L. *Problems of non-barrier cultural sights from view point of their proprietor. On example of sights in South Bohemia owned by state, church and individuals.* České Budějovice 2009. Bachelor work. University of South Bohemia České Budějovice. Faculty of Theology. Department of Practical Theology. Supervisor: Mgr. Michal Opatrný, ThD.

Key words: barriers, integration, compensation aids, rehabilitation engineering, disabled.

The aim of the work was to discuss the non-barrier access for disabled in the cultural sights from the point of view of the proprietor. I have compared the attitude of state, church and individual proprietors.

In the theoretical part I have dealt with the integration of disabled, the classification of non-barrier sites, rehabilitation engineering (aids for non-barrier environment) and appropriate legislation.

In the practical part I have described the way how the tours acceptable for disabled are made possible in the castles and monasteries in South Bohemia, identifying the differences with respect to the proprietor and publicity of non-barrier tours.